

Sociologia ambiental

Codi: 101129

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500262 Sociologia	OB	3	2

Professor/a de contacte

Nom: Josep Espluga Trenc

Correu electrònic: JosepLluis.Espluga@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: No

Equip docent

Guillem Sala Lorda

Prerequisits

No n'hi ha cap

Objectius

L'objectiu del curs és doble. Per un costat, es pretén entendre les relacions entre naturalesa i societat a través de diferents aportacions teòriques de les ciències socials, en particular des de la ja llarga tradició de la sociologia ambiental. Per un altre costat, es pretén reflexionar sobre els riscos ambientals, les seves implicacions socials i polítiques i els principals debats teòrics i pràctics relatius a la seva percepció social, gestió i governança. En tots dos objectius es posarà l'accent en la qüestió del poder i les desigualtats, en el paper del coneixement científic en la definició i gestió de les problemàtiques ambientals, en els diferents tipus de respostes socials i polítiques implementades per afrontar aquestes qüestions.

Competències

- Analitzar problemes derivats de l'aplicació de polítiques públiques i de situacions de conflicte reconeixent la complexitat dels fenòmens socials i de les decisions polítiques que afecten la democràcia, els drets humans, la justícia social i el desenvolupament sostenible.
- Aplicar els conceptes i els enfocaments de la teoria sociològica, especialment les explicacions de les desigualtats socials entre classes, entre gèneres i entre grups ètnics, a la posada en pràctica de les polítiques públiques i a la resolució de les situacions de conflicte.
- Avaluar les aportacions dels enfocaments sociològics a l'estudi de la cultura, l'educació, la interacció entre societat i medi ambient, la política social i el treball.
- Demostrar que es comprenen els enfocaments de la teoria sociològica, així com els diversos vessants, interpretacions i el context històric.
- Demostrar que es comprenen les anàlisis dels fenòmens socials presentades en llengua anglesa, i observar-ne els punts forts i febles.
- Descriure els fenòmens socials de manera teòricament rellevant i tenint en compte la complexitat dels factors implicats, de les seves causes i dels seus efectes.

- Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Gestionar el propi temps: planificar l'estudi propi, gestionar la relació amb un tutor o tutora o un assessor o assessora, i establir i complir els terminis adequats per a un projecte de treball.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar la mateixa anàlisi social i ambiental a algun altre país.
2. Comparar els enfocaments teòrics sobre la interacció entre la societat i el medi ambient.
3. Definir els conceptes sociològics que interpreten la interacció entre la societat i el medi ambient.
4. Definir la interacció societat-medi ambient des d'aquests enfocaments.
5. Demostrar que es comprenen les anàlisis dels fenòmens socials presentades en llengua anglesa, i observar-ne els punts forts i febles.
6. Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
7. Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
8. Discriminar la visió de la societat que aquests actors donen per descomptada.
9. Distingir els conceptes que adopten els actors implicats en aquestes polítiques i conflictes (productivistes, ambientalistes, sostenibilistes, etc.).
10. Distingir els conceptes sociològics, així com els mètodes i les tècniques de recerca social comunament utilitzats per la sociologia ambiental.
11. Expressar els supòsits epistemològics des dels quals s'ha llegit aquesta interacció.
12. Gestionar el propi temps: planificar l'estudi propi, gestionar la relació amb un tutor o tutora o un assessor o assessora, i establir i complir els terminis adequats per a un projecte de treball.
13. Identificar els fenòmens socials pels quals la societat i el medi ambient interactuen.
14. Relacionar els conceptes, els mètodes i les tècniques de la sociologia ambiental amb els debats teòrics i metodològics generals.
15. Relacionar els enfocaments de la teoria sociològica en els seus diversos vessants amb la dimensió ecològica global.
16. Relacionar els enfocaments teòrics amb els debats sobre l'ordre, el canvi social i el capitalisme.
17. Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.
18. Utilitzar-ne l'anàlisi per retre compte de la realitat social i ambiental d'Espanya i de Catalunya.

Continguts

Continguts:

1. Relacions naturalesa / societat

Diferents interpretacions teòriques

Vectors ambientals: aigua, energia, residus, alimentació, biodiversitat, territori i urbanisme, qualitat de l'aire i canvi climàtic (aquests vectors aniran apareixent també en la resta d'apartats del programa)

2. Preocupacions ambientals contemporànies

Orígens i evolució. Diferents interpretacions teòriques (causes basades en la tecnologia, en la economia, en la política, en les institucions, construccionisme social, etc.).

Explicacions ecològiques: Escola de Chicago (Park, Burgess, etc.); Model POET (Duncan); Model HEP-NEP (Catton & Dunlap), etc.

Explicacions des de l'economia política: Model Roda de la producció (Schnaiberg); Segona contradicció del capitalisme (O'Connor); Ecologisme popular (Martínez-Alier); Societat del Risc (Beck), Modernització Ecològica (Mol i Spargaaren), etc.

3. Riscos ambientals i tecnològics:

Concepte de risc i les seves implicacions socials i polítiques. Les dimensions socials del risc.

Percepció social dels riscos ambientals i tecnològics: Diferents perspectives (psicomètriques, culturals, institucionals, etc.).

Conflictes ambientals: Models d'anàlisi de l'estructura dels conflictes.

4. Moviments socials i medi ambient

Els orígens de la mobilització socioambiental: El conservacionisme i l'ambientalisme obrer.

L'increment (de la percepció) dels riscos ambientals i el nou ecologisme (o ecologisme polític).

Altres moviments socials (naturisme, etc.) i evolució contemporània (plataformes, etc.)

5. Polítiques ambientals

Modernització ecològica i desenvolupament sostenible

Governança ambiental i el principi de precaució

Decreixement i transicions vers la sostenibilitat

Metodologia

La metodologia docent inclou les següents activitats:

1- Classes magistrals

2- Seminaris: Conferències, treball en petits grups a l'aula i debats.

3- Realització de treball en grup

4- Preparació de prova escrita. Anàlisi i estudi de lectures i materials.

5- Prova escrita (examen).

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	23	0,92	1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18
Seminaris	15	0,6	1, 2, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 18
Tipus: Supervisades			
Tutories	15	0,6	3, 5, 12
Tipus: Autònomes			
Treball de l'estudiant	90	3,6	1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18

Avaluació

L'avaluació de l'assignatura consta de:

- a) Assistència a dos **seminaris**, que requeriran una posterior reflexió individual escrita (**20%** de la nota final, 10% cada seminari).
- b) Un **treball col·lectiu** d'anàlisi d'un conflicte ambiental (**30%** de la nota final).
- c) Un **examen** (**50%** de la nota final).

Criteris:

- L'examen i el treball col·lectiu s'han d'aprovar per separat.
- La nota final resulta de la mitjana de totes les notes parcials (seminaris, examen i treball col·lectiu), d'acord amb la proporcionalitat indicada.
- Els o les alumnes que per algun motiu justificat no puguin realitzar aquestes activitats, podran pactar altres mètodes d'avaluació individual (sempre que ho facin abans la data que indiquin els professors a l'inici del curs).
- En cas que algú no es presenti a l'examen o no faci el treball de grup es considerarà 'No Avaluable'.
- La recuperació consistirà en un examen sobre les parts suspeses. Per participar a la recuperació s'ha d'haver estat prèviament avaluat de l'examen i del treball col·lectiu, com a mínim. No s'exigeix cap nota mínima per a poder-se presentar a la recuperació.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen	50	5	0,2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18
Reflexions dels seminaris	20	1	0,04	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18
Treball de grup	30	1	0,04	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18

Bibliografia

Bibliografia bàsica:

Contextualització sociologia i medi ambient:

1- Pardo, M. (1998) "Sociología y Medioambiente: Estado de la cuestión". *Revista Internacional de Sociología*, (RIS), nº 19-20:329-367.

http://socioilogico.com/PARDO_sociologia_ambiental.pdf

2- Lemkow, L. & Espluga, J. (2017) "La Modernización Ecológica y las políticas de Sostenibilidad: críticas y alternativas". Cap VIII de: *Sociología Ambiental*. Barcelona: Icària. Págs. 125-140.

Perspectiva de la percepció social del risc:

3- Espluga, J. (2007) "Per una sociología dels riscos tecnològics". *Àmbits de Política i Societat*, núm. 36, p. 34-38. <http://blogs.uab.cat/josepesplugatrenc/files/2011/08/Consultar-aqu%C3%AD.pdf>

4- Prades, A.; Espluga, J.; Horlick-Jones, T. (2015) "Riesgos tecnológicos, conflictos sociales y políticas ambientales. Del estudio de las percepciones a la implicación pública". *Papers, Revista de Sociología*, núm. 100 (4): 395-423. <http://papers.uab.cat/article/view/v100-n4-prades-espluga-horlick-jones>

Selecció de lectures teòriques:

5- Commoner, B. (1992) "En guerra con el planeta" + "El fracaso ambiental". En paz con el planeta. Barcelona: Crítica. Pàgs. 11-44.

6- Riechmann, J. (2016) "Barry **Commoner** y la oportunidad perdida". Encrucijadas, 11. [u] <http://www.encrucijadas.org/index.php/ojs/article/view/255/212>].

7- Schnaiberg, A. (1998) "Politicizando la rueda de producción: Los programas de reciclaje de residuos sólidos en Estados Unidos". *Revista Internacional de Sociología*, 19-20: 181-222. [u]

[Versió en anglès: "Politicizing the treadmill of production: reshaping social outcomes of 'efficient' recycling". Working paper, Institute for Policy Research, Northwestern University, Evanston, IL USA. (Disponible a: <http://www.ipr.northwestern.edu/publications/papers/urban-policy-and-community-development/docs/schnaiberg/>)

8- Beck, U. (2002) "De la sociedad industrial a la sociedad del riesgo: cuestiones de supervivencia, estructura social e ilustración ecológica". Cap. 3 de: *La sociedad del riesgo global*. Madrid: Siglo XXI. Pàgs. 75-112

Sobre moviments socials ambientals:

9- **Riechmann, J. & Fernández Buey, F.** (1994) "Ecologismo, proteccionismo, ambientalismo: una aproximación histórica" Caps. 3 de: *Redes que dan libertad. Introducción a los nuevos movimientos sociales*. Barcelona: Paidós. Pàgs. 103-116.

10- **Espluga, J.** (2013) "Riscos ambientals i moviments socials a Catalunya". A: *Societat Catalana 2012*. Barcelona: Associació Catalana de Sociologia - Institut d'Estudis Catalans. Pàgs. 135-156. <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000190%255C00000045.pdf>

(Nota: algun d'aquests textos pot ser substituït al dossier definitiu)

Altra bibliografia recomanable:

Sociologia ambiental en general (manuals i articles de síntesi en castellà):

Aledo, A.; Domínguez, J.A. (2001) *Sociología ambiental*. Granada: Grupo Editorial Universitario.

Garcia, E. (2004), *Medio Ambiente y Sociedad*. Madrid: Alianza.

Lemkow, L.; Espluga, J. (2017), *Sociología Ambiental*. Barcelona: Icària.

Sempere, J.; Riechmann, J. (2000), *Sociología y Medio Ambiente*. Madrid: Síntesis.

Pardo, M. (1998) "Sociología Y Medio Ambiente: Estado de la cuestión". *Revista Internacional de Sociología*, 19-20: 329-367.

Tábara, J.D. (2003) "Teoría socioambiental y Sociología Ecológica". En: S. Giner (coord.), *Teoría Sociológica Moderna* (pàgs. 431-457). Barcelona: Editorial Ariel.

Sobre les relacions naturalesa / societat

Barley, N. (1998) *El antropólogo inocente*. Barcelona: Anagrama.

Carson, R. (2002) *Silent Spring*, New York, Mariner Books (Houghton).

Diamond, J. (1998) *Armas, gérmenes y acero*. Barcelona: Random House Mondadori.

Harari, Y.N. (2014) *Sàpiens. Una breu història de la humanitat*. Barcelona: Edicions 62.

Masjuan Codina, J.M. (2016) *Materials per repensar la sociologia a partir de Darwin*. Barcelona: Octaedro.

Naredo, J.M. (2006) *Raíces económicas del deterioro ecológico y social*. Madrid: Siglo XXI.

Riechmann, J.; González-Reyes, L.; Herrero, Y.; Madorrán, C. (2012) *Qué Hacemos Hoy Cuando Nos Encontramos Frente A La Amenaza De Una Crisis Mayor Que La Económica: La Ecológica*. Madrid: Akal.

Sapolsky, R.M. (2007) *El mono enamorado. Y otros ensayos sobre nuestra vida animal*. Barcelona: Paidós.

Tello, E. (2005) *La historia cuenta. Del crecimiento económico al desarrollo humano sostenible*. Barcelona: El Viejo Topo.

Sobre teories socials i medi ambient

Arriaga Legarda, A.; Pardo Buendía, M. (2011) "Justicia ambiental. Estado de la cuestión". *Revista Internacional de Sociología*, Vol 69 (3): 627-648.

<http://revintsociologia.revistas.csic.es/index.php/revintsociologia/article/view/406>

Beck, U. (1992) *Risk Society; Towards a New Modernity*, London, Sage. [La Sociedad del riesgo. Barcelona: Paidós, 1998]

Beck, U. (1999) *World Risk Society*. Cambridge. Polity Press. [La Sociedad del riesgo global. Madrid: Siglo XXI, 2002]

Beck, U. (2009) *The World at Risk*, Cambridge, Polity Press.

Commoner, B. (1992) *En paz con el planeta*. Barcelona: Crítica.

Dunlap, R.E.; Buttel, F.H.; Dickens, P.; Gijswitj, A. (2002) *Sociological Theory and the Environment. Classical Foundations, Contemporary Insights*. Lanhan: Rowman & Littlefield Publishers.

Foster, J.B. (2012) "The Planetary Rift and the New Human Exemptionalism: A Political-Economic Critique of Ecological Modernization Theory". *Organization Environment*, 25: 211-237.

Giddens, Anthony (1993): *Las consecuencias de la modernidad*, Madrid: Alianza.

Giddens, Anthony (2000): *Un mundo desbocado*, Madrid: Taurus.

Irwin, A. (2001) *Sociology and the Environment*. Oxford. Polity Press.

Lash, S.; Szerszynski, B.; Wynne, B. (1996), *Risk, Environment and Modernity*. London: Sage.

Ramos Torre, Ramón y Fernando García Selgas (eds.) (1999). *Globalización, riesgo y reflexividad*. Madrid: CIS.

Redclift, M And Benton, T. (1994) *Social Theory And The Global Environment*. London. Routledge.

Riechmann, J. (2016) "Barry Commoner y la oportunidad perdida". Encrucijadas, 11.

<http://www.encrucijadas.org/index.php/ojs/article/view/255/212>

Schnaiberg, A. And Gould, K. A. (1994) *Environment and Society. The Enduring Conflict*. Caldwell: The Blackburn Press.

Spaargaren, G.; Mol, A.P.J.; Buttel, F. (2000), *Environment and Global Modernity*. London: Sage.

Sobre riscos tecnològics i ambientals

Douglas, M. (1996). *La aceptabilidad del riesgo según las ciencias sociales*. Barcelona: Paidós. [1985].

Douglas, M.; Wildavsky, A. (1982). *Risk and Culture*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Espluga, J. (2004) "Conflictes socioambientals i estudi de la percepció social del risc". *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 72, p. 145-162.

Espluga, J. (2012) "Riscos ambientals, plans d'emergència i desigualtats de gènere". A: M. Freixanet (coord.) *Sostenibilitats. Polítiques públiques des del feminisme i l'ecologisme*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials. Pàgs. 189-226.

Espluga, J.; Prades, A.; Gamero, N.; Solà, R. (2009) "El papel de la confianza en los conflictos socioambientales". *Política y Sociedad*, Vol. 46, núm. 1 y 2: 255-273.

<http://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/view/POSO0909130255A>

Espluga, J.; Farré, J.; Gonzalo, J.; Horlick-Jones, T.; Prades, A.; Oltra, J.; Navajas, J. (2009) "Do the people exposed to a technological risk always want more information about it? Some observations on cases of rejection". In: S. Martorell, C. Guedes & J. Barnett (eds.) *Safety, Reliability and Risk Analysis*, London: CRC Press - Taylor & Francis, p. 1301-1308.

Espluga, J.; Farré, J.; Gonzalo, J. Prades, A. (2014) "Factores que inhiben la movilización social: el caso del área petroquímica de Tarragona". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 146: 191-216.

<http://www.reis.cis.es/REIS/jsp/REIS.jsp?opcion=articulo&ktitulo=2435&autor=JOSEP+ESPLUGA+TRENC%2C+>

Fischhoff, B.; Slovic, P.; Lichtenstein, S.; Read, S.; Coombs, B. (1978). "How Safe is Safe Enough: A Psychometric Study of Attitudes towards Technological Risk and Benefits". *Policy Sciences*, núm. 8: 127-152.

Krimsky, S.; Golding, D. (eds.) (1992) *Social Theories of Risk*, London: Praeger.

López Cerezo, J.A.; Luján, J.L. (2000) *Ciencia y Política del Riesgo*. Madrid: Alianza.

Luján, J.L.; Echeverría, J. (eds.) (2004). *Gobernar los riesgos. Ciencia y valores en la sociedad del riesgo*. Madrid: Biblioteca Nueva

Horlick-Jones, T.; Prades, A. (2009). "On interpretative risk perception research: Some reflections on its origins; its nature; and its possible applications in risk communication practice". *Health, Risk & Society*, 11 (5): 409-430.

Otway, Harry y Detlof Von Winterfeldt (1982): "Beyond Acceptable Risk: On the Social Acceptability of Technologies", *Policy Sciences*, 14: 247-256.

Renn, Ortwin (1992): "Concepts of risk: A Classification", pp. 53-81, en S. Krimsky y D. Golding (eds.) *Social Theories of Risk*, Westport: Praeger.

Renn, Ortwin (2008): *Risk Governance. Coping with Uncertainty in a Complex World*, London: Earthscan.

Slovic, Paul (2000): *The perception of risk*, London: Earthscan.

Starr, Chauncey (1969): "Social Benefit versus Technological Risk", *Science*, 165: 1.232-1.238.

Taylor-Gooby, Peter y Jenns O. Zinn (2006): "Current Directions in Risk Research: New Developments in Psychology and Sociology", *Risk Analysis*, 26 (2): 397-411.

Wynne, Brian (1996): "May the Sheep Safely Graze? A Reflexive View of the Expert-Lay Knowledge Divide", pp. 44-83, en S. Lash; B. Szerszynski; y B. Wynne (eds.) *Risk, Environment and Modernity*. London: Sage.

Sobre moviments socials ambientals

Dobson, A. (1997) *Pensamiento político verde*. Barcelona: Paidós.

Espluga, J. (2013) "Riscos ambientals i moviments socials a Catalunya". A: *Societat Catalana 2012*. Barcelona: Associació Catalana de Sociologia - Institut d'Estudis Catalans. Pàgs. 135-156.

<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000190%255C00000045.pdf>

Jiménez Sánchez, M.I (2005). *El impacto político de los movimientos sociales: un estudio de la protesta ambiental en España*. Madrid: CIS.

Laraña, E. (1999) *La construcción de los movimientos sociales*. Madrid: Alianza.

Lemkow, L. (1984). *La protesta antinuclear*. Madrid: Mezquita.

Mora i Ticó, P. (2004) "El moviment ecologista: història i procés d'institucionalització". A: E. Prat (coord.) *Els moviments socials a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

Riechmann, J. & Fernández Buey, F. (1994) *Redes que dan libertad. Introducción a los nuevos movimientos sociales*. Barcelona: Paidós.

Villasante, T.R.; Martín, P. (2006) "Redes y conjuntos de acción: para aplicaciones estratégicas en los tiempos de la complejidad social." *REDES- Revista hispana para el análisis de redes sociales*, Vol.11,#2, URL: http://revista-redes.rediris.es/html-vol11/Vol11_2.htm

Sobre polítiques ambientals

Bulkeley, H.; Jordan, A.; Perkins, R.; Selin, H. (2013) "Governing sustainability: Rio+20 and the road beyond", *Environment and Planning C: Government and Policy*, 31: 958 - 970.

Brundtland, G.H. (1989) *Nuestro Futuro Común*, Madrid, Alianza Editorial (Comisión Mundial Del Medio Ambiente Y Del Desarrollo).

D'Alisa, G.; Demaria, F.; Kallis, G. (eds.) (2015) "Decreixement. Vocabulari per a una nova era". Barcelona: Icària.

European Environment Agency (2013) *Late Lessons from Early Warnings: Science, Precaution and Innovation*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fernández, D. M., & López, A. G. (2010). "Del desarrollo sostenible al decrecimiento: por una re-estructuración del sistema económico". *Actas del XV Coloquio de Geografía Rural: Territorio, paisaje y patrimonio rural*: Cáceres, 28 a 30 de abril de 2010 (p. 22). Servicio de Publicaciones.

http://age.ieg.csic.es/geografia_rural/Actividades%20de%20grupo/Documentos/XVColoquio_Caceres%202010/

Garcia, E. (2011) "Sociology and degrowth: Visions of social change, entropy and evolution in a waydown era". *Sociology Study* 1(3), 212-220. <http://www.davidpublisher.org/Public/uploads/Contribute/5514f8889d9d9.pdf>

Garcia, E. (2012) "Degrowth, the past, the future, and the human nature". *Futures* 44(6), 546-552. <http://www.uv.es/egarciag/index/degrowth2012.pdf>

Jackson, T. (2011) *Prosperidad sin crecimiento. Economía para un planeta finito*. Barcelona: Icària.

Latouche, S. (2008), *La Apuesta por el Decrecimiento. ¿Cómo Salir del Imaginario Dominante?*, Barcelona, Icaria.

Martínez Alier, J.; Oliveres, A. (2005), *¿Quién Debe A Quién? Deuda Ecológica y Deuda Externa*, Barcelona, Icaria.

Meadows, D. (coord.) (1972) *Los límites del crecimiento*. México: FCE.

OCDE (2008) *Desarrollo sostenible: vincular la economía, la sociedad, el medio ambiente*. (Resumen). París: OECD.

Sempere, J. (2009) *Mejor con menos. Necesidades, explosión consumista y crisis ecológica*. Barcelona: Crítica.